

ARCHITECTURAL AID (?) – A SIKER TITKA

Dávid Dóra

témavezető: Prof. Vasáros Zsolt

a tanulmány az ÚNKP-19-3-II-BME-74 ösztöndíjprogram keretein belül készült

Tartalom

ABSZTRAKT	3
BEVEZETÉS	4
Természeti katasztrófát követő helyreállítások	6
HELP VILLAGE – SRÍ LANKA, 2005-.....	7
HUNGAMA - SRÍ LANKA, 2005-2006.....	15
Társadalmi leszakadás mérséklésére irányuló projektek	20
I HAVE A BRICK IN KENYA - 2010-.....	21
AFD - AFRIKAI ISKOLAÉPÍTÉSI PROJEKT 2000-2005	28
Informális településrészek fejlesztésére irányuló projektek.....	37
LIGHTING CAIRO PROJEKT	38
# KIBERA PUBLIC SPACE PROJECT – Kounkuey Design initiative - 2006- #.....	43
BIBLIOGRÁFIA	44

ABSZTRAKT

A globalizált világban egyre több figyelem fordul a különböző természeti, humanitárius katasztrófák, szűkshelyzetek következményeit elszenvedők megsegítésére. A segítségnyújtás sok esetben építészeti projektek keretein belül valósul meg, melyek általános célja, hogy az ilyen jellegű krízishelyzetekben szinte minden esetben károkat szenvedő lakókörnyezet és az alapvető infrastruktúra élhetőbb legyen, helyre álljon vagy egyáltalán kialakuljon. Ezek a kihívások jelentősen különböznek a hagyományos építészeti feladatoktól, ezért a rutinszerűen alkalmazott megoldások nem vezetnek igazán jó eredményre; a projektek sikeressége a probléma pontos meghatározásában és egyedi, innovatív megoldások kidolgozásában rejlik, melyhez általában több, különféle tudományterületen jártas szakember együttműködése szükséges.

A tanulmányban három eltérő jellegű szűkshelyzetre reflektáló két-két projekt háttérét vizsgálom: informális városrészek életminőségének javítását célzó beavatkozásokat, természeti katasztrófát követő újjáépítéseket, illetve a fejlődő országokban jelen lévő súlyos társadalmi leszakadás mérséklésére irányuló kezdeményezéseket. Az esettanulmányok alapját a projektek vezetőivel és résztvevőivel készített interjúk adják, melyek célja az eltérő léptékű és háttérű beavatkozások szakmai, finanszírozási háttérének, és az építészet vagy design mellett minden esetben hangsúlyosan megjelenő működési koncepciónak, a koncepció kialakítás folyamatának a feltérképezése. Az elemzések kitérnek a résztvevők szakmai háttérére, a projektek finanszírozására, lebonyolítására és az érintettekkel kialakított kapcsolatra.

A krízishelyzetek kezelésére létrehozott alkotások valós sikere abban mérhető, hogy egy adott mértékű anyagi, tudományos és emberi erőforrás befektetéséből létrejött beavatkozás milyen mértékben és mennyire hosszú távon tud pozitív hatást gyakorolni. A tanulmányban a leírt projekteknek ezt az összetett befektetés-hatás arányát ábrázolom és hasonlítom össze az egyes alkotások valós működését, utóéletét figyelembe véve. Az elemzés alapján a kifejezetten sikeres és a kevésbé célravezető alkotói és háttér folyamatokat meghatározó munkamódszerekről és elvekről lehet következtetéseket levonni.

BEVEZETÉS

A tanulmányban vizsgált beavatkozásokat három kategóriákba sorolva mutatom be, kategóriánként kettő-kettő projekt elemzésével. Az első kategória a társadalmi leszakadás mérséklésére irányuló projekteket tartalmaz, melyek fejlődő országokban valósultak meg. Mindkét vizsgált projekt afrikai iskolaépítést célozott meg, teljesen más léptékben: az egyik az Agence Française de Développement (AFD; „francia fejlesztési ügynökség”) nagy iskolaépítési projektje volt 2000 és 2005 között; a másik pedig az „I have a brick in Kenya” projekt, egy gyakorlatilag egyéni kezdeményezésből kibontakozó iskolaépítéssé majd üzemeltetéssé fejlődött az évek során. A második kategóriában természeti katasztrófák utáni újjáépítéseket célzó projekteket vizsgállok. A két vizsgált esettanulmány egyike a 2004-es Srí Lanka-i cunami után magyar kezdeményezésből megalkotott „HELP Village” projekt, aminek a magja egy árván maradt gyermekek és gyermeküket elvesztett szülők számára épült fel. Ennek az ellentét-párja a szintén magyar kezdeményezésből megkezdett, de aztán számos okból félbeszakadt Hungama falu projekt. A harmadik vizsgált kategóriába az informális települések fejlesztését célzó beavatkozások tartoznak, melyek közül az egyik a „Lighting Cairo” projekt, amely Jana Revedin és Bijoy Jain vezetésével, nemzetközi egyetemi közreműködéssel valósult meg. Ennek párjával a Kounkey Design Initiative “Kibera Public Space Project”-jét választottam mint az ismereteim szerint legösszetettebb, leghosszabb ideje működtetett, akupunkturális beavatkozásokat végrehajtó program, ami folyamatos jelenlétével és tudatos monitorozással fejleszti a nyomornegyedet és saját munkamódszereit is. A kutatási időszak végéig nem állt módomban interjút készíteni a Kounkey-ben dolgozó tervezőkkel, de szándékomban áll a kapcsolatfelvételt követően kiegészíteni a tanulmányt az interjú alapján.

A tanulmány elsődleges célja a krízishelyzetekben alkalmazott építészeti beavatkozások sikerességét a megszokottól eltérő szempontrendszer szerint megállapítani: közvetlen és közvetett sikeresség alapján. A közvetlen sikernek az tekinthető, ha a projekt egy fejlődési folyamat katalizátorává vált, és a befektetett anyagi és emberi erőforrás mértékét meghaladja az a „haszon”, aminek a kialakulásához a projekt hozzájárult. Ha ez nem is valósul meg, a projekt lehet közvetetten sikeres; ez esetben a projekt során végzett kutatás és a későbbi ismeretterjesztés további, hasonló témával foglalkozó kezdeményezést inspirált, az összegyűjtött tudás és tapasztalat más projektekbe épülve hasznosult. Ebből az a megállapítás is következik, hogy az ilyen jellegű projektek sikere vagy kudarca első sorban nem az építészeti tervezésen múlik, hanem sokkal inkább a projekt összetételén, felépítésén, a pontos problémafeltáráson és az innovatív megoldások megfogalmazásán. Az esettanulmányokból szintén kirajzolódik az, hogy elengedhetetlenül fontos, hogy egy-egy projektnek hosszú távon is legyen „gazdája” - ritkán vezet jó eredményre, ha a fizikai beavatkozás megvalósítása után késznek tekinti a projekt gondozója a munkát. További sarkalatos pontnak tűnik a beavatkozás

léptékének a megtalálása - kisebb merítéssel, személyesebb megközelítéssel látszólag jobban lehet hosszú távú sikereket elérni, még akkor is, ha ez azt jelenti, hogy kisebb csoporton lehet csak egyszerre segíteni.

Az esettanulmányokat az összehasonlíthatóság biztosítására egységes rendszerben dolgoztam fel; az előzményeket, az "ötletet", a programalkotás folyamatát, az időbeliséget, az építészeti(fizikai) beavatkozást, a pénzügyi tervezést, és az utóéletet vizsgálva.

A tanulmány elsődlegesen a BME Építésmérnöki karának a "Krizisépítészet" kutatócsoportjának a felhasználására, oktatási segédanyagként készült.

Természeti katasztrófát követő helyreállítások

Előzmények

A projekt az 2004-es nagy indiai-óceáni cunami Sri Lanka-i áldozatainak megsegítésére jött létre. A szökőár 2004. december 26-án pusztított az indiai-óceáni térségben egy tenger alatti földrengés következményeként; első sorban a délkeleti régióban okozott felfoghatatlan károkat, a nyugati irányba terjedő hullámok pedig Sri Lanka szigetének a partvidéki zónáját érték el. A szigetországon a halottak száma 40 000 fő körül volt. A szökőár a reggeli órákban érte el a szigetet, így nagyon sok, éppen dolgozó halász vesztette életét; illetve a partmenti iskolákban rengeteg gyermek is elhunyt. Összesen ezer gyermek maradt teljesen árván, és négyezer gyermek vesztette el egyik szülőjét; 9000 szülő vesztette el egy vagy több gyermekét, és 400 családnak az összes gyermeke elvesztését kellett átélnie. Egymillió ember maradt fedél nélkül A nemzetközi segélyakciók első sorban a délkeleti térségre fókuszáltak, ahol még a Sri Lanka-i hoz képest is látványosabb volt a pusztítás; a szigetre eljutó segélyakciók rosszul voltak koordinálva, a hosszú távú fenntartásukra, működtetésükre nem volt kapacitás vagy szándék sem állami, sem kezdeményezői oldalról. A kormány csak három hónapon keresztül juttatott pénzügyi segílyt az áldozatoknak; alapvető élelmiszert és vizet jegyre lehetett vásárolni.

Az ötlet

A HELP program létrehozását Vaskuti Pál pszichológus, gyermekvédelmi szakember kezdeményezte. Az első gondolat egy, a katasztrófa után tartott budapesti karácsonyi összejövetelen fogalmazódott meg, majd két héten belül megszületett a program, melynek a célja első sorban az volt, hogy az árván maradt gyermekeknek hosszú távú, nyomon követhető segítséget adjon. Ennek a megvalósítására pedig egy szokatlan, új ötlettel állt elő a csapat, ami a hagyományos, 6-8 gyerekes családmoddellnek megfelelő családok „létrehozásán” alapult: árván maradt gyermekeket fogadtak örökbe olyan szülők, akik elvesztették a sajátjaikat a katasztrófa során. Ez volt az alapja a kezdeményezésnek, mely végül egy hosszú éveken át folyamatosan finanszírozott, építéssel és szakmai, gyermekvédelmi támogatással is ellátott összetett programmá nőtte ki magát. A „HELP” betűszó a Health (egészség – egészségügyi, pszichológiai segítség nyújtása), Education (oktatás – alapfokú oktatás biztosítása), Life (élet – élet-, lakás és munkafeltételek biztosítása), Protection (védelem – szülő-és gyermekvédelem) kifejezésekből áll össze, amik a program legfontosabb elemeit írják le.

A programalkotás

A program kidolgozásában a projektvezetést vállaló Vaskutin kívül részt vett még más pszichológus, antropológus, szociális munkás, közgazdász, informatikus, mérnök, pedagógus, ügyvéd, építész és szociálpolitikus is. A program finanszírozását az előzetes javaslat alapján a Magyar Vöröskereszt alapítvány és első sorban a Baptista Szeretetszolgálat vállalta az „Aid 24” alapítványon keresztül. Ezt követően a csapat februárban kidolgozott egy cselekvési tervet, ami alapján az egész projektet felelősségi körökre, részfeladatokra és folyamatokra bontották. Az első terepszemlére 2005 március 11-31. között került sor, az ottani ismeretszerzés és a közben megindult részletes tervezés alapján elkészült a Megvalósíthatósági Tanulmány, ami alapján egy-két kisebb módosítástól eltekintve létrejött a program. A gyermekeknek hosszú távon támogatott, biztos jövő kialakítását úgy oldották meg, hogy a működő családok kialakításához a „nevelőszülő” jogi kategóriát a program kezdeményezésére hozták létre Sri Lankán; az új családok egy-egy házat kaptak, a háztartásbeli anyák fizetést a gyermekek nagykorúvá válásáig, illetve a gyermekek nagykorúvá válásakor a ház a család osztatlan közös tulajdonába került, így egy alapvető anyagi biztonság is támogatta a közösségek kialakítását. Ezeknek a paramétereknek a kidolgozásához elengedhetetlen volt, hogy a gyermekvédelemben és a jogban jártas szakemberek is részt vegyenek a munkában; illetve hogy egy alapos antropológiai kutatás is támogassa a programot.

Időbeliség

Az egész program ütemezése és lebonyolítása nagyon koncentráltan, feszesen zajlott, ami egy katasztrófa helyzet után kritikus elem; ez a Sri Lanka-i helyzetben sem volt másként, hiszen rengeteg ember maradt fedél nélkül, csupán egy minimális és rövid ideig fennálló segélyezési rendszer támogatta őket. A program alapjául szolgáló ötlet megfogadásától számított két hónap múlva már egy egyéves, hónapokra lebontott cselekvési tervvel rendelkezett a projekt, a harmadik hónap végére az összes (szakmai és pénzügyi) döntés alapjául szolgáló Megvalósíthatósági tanulmány is készen volt. A program adaptálása az ország jogi és egyéb intézményi rendszerébe a negyedik-ötödik hónapban (2005 április-május) végbement, ezzel párhuzamosan az építést kivitelező cég kiválasztása és a programban részt vevő gyermekek és nevelőszülők interjúztatása, válogatása is lezajlott. A kis település helyszínének a kiválasztása és a telekválasztás júniusban történt. Az építkezés szeptember elején indult; kilenc hónap múlva már beköltöztek a családok az összkomfortos, gépesített, berendezett házakba.

Az építészeti beavatkozás

A helyválasztás az egyik legfontosabb kérdés volt a kezdetektől fogva. Sok „segélytelepülés” a parti zónától nagyon messze épült fel azzal a céllal, hogy egy jövőbeli cunami ne tegyen kárt bennük; ezzel viszont a főként halászatból élő családokat elzárták a bevételszerzési lehetőségüktől, vagy legalábbis nagyon nehézkesé tették a mindennapokat. A „HELP” falut egy meglévő település szélén helyezték el, egy vasútvonal és főútvonal mellett, meglehetősen közel a partvonalhoz, de mégis egy védettebb területen, így az összeköttetés és a megközelíthetőség adott volt.

A telep házeit a magyarországi minimális műszaki előkészítés után egy helyi építész tervezte. A projektvezető elmondása szerint nem volt felhőtlen az együttműködés a helyi építéssel; több probléma is volt a tervekkel, majd a kivitelezés közepén egyszer csak eltűnt. Mindenesetre a házak kialakításához figyelembe vettek kulturális hagyományokat is, de alapvetően akár itthoni lakhatási igényeket is kielégítő, emeletes házak épültek. A földszinten kapott helyez az amerikai konyha, nappali és a fürdőszoba, az emeleten voltak a hálósobák. Ez a kialakítás a szokásoktól merőben eltérő, és nem is maradt érintetlen. A házba beépített fürdőszoba kádja időnként inkább szolgál halak úsztatására, mint háztartási igények kielégítésére, az amerikai konyhák gyorsan beépültek. A belső átalakítások ellenére a házak külseje viszonylag érintetlen maradt. A nagyszülői házak teljesen hagyományos képlet szerint épültek: gyakorlatilag hálósobákat tartalmazó kis földszintes építményekről van szó, melyben sem konyha (az udvaron főzés a tradicionális megoldás; nem tárolnak tartós élelmiszert, mert mindent frissen fogyasztanak el), sem fürdőszoba nem kapott helyet.

Bekerülési költségek, költségtervezés

Ennek a projektnek a költségvetése rövid – és hosszú távon is nagyon pontosan tervezett volt már a megvalósíthatósági tanulmány fázisában, és nagyságrendileg ennek megfelelően sikerült a végrehajtás is.

Kivitelezés, beindítás és fenntartás 2005-ben	96.000.000 Ft
A 8 lakásotthon fenntartása még évente	5.206.080 Ft
A 2 „nagyszülői ház” fenntartása még évente	232.800 Ft
A központi épület fenntartása évente, ha már nincs szükség a 3 részállású pszichológusra havi 70.000 LKR, tehát 130.900 Ft, évente tehát 1.570.800 Ft.	1.570.800 Ft

A gyermekek nagykorúságáig még összesen 70 000 000 Ft-ra volt szükség a nevelőszülői fizetésekre.¹

Tehát a program teljes bekerülési költsége 173 000 000 Ft volt, a végső költségek is nagyjából eszerint alakultak. A résztvevők közül általában a projektvezető volt alkalmazotti státuszban, fizetéssel és költségtérítéssel; a vele utazó egy-két más résztvevő, szakember vagy szintén a program forrásaiból, de jellemzően inkább más forrásokból (pl. egyetemi kutatói ösztöndíj), vagy néha önkéntes alapon finanszírozta a részvételét és kint tartózkodását. Nagy léptékű, jelentős váratlan költségek nem merültek fel a kivitelezés közben.

Építéset és más szempontok

Eleinte 15-30 családi házra, összesen kb. 120-360 főre tervezték a programot; de az előkészületekkel töltött pár hónap elteltével csupán 24 árva gyerek maradt a kiválasztott helyszín térségében, ezért végül csak 5 családi és 2 „nagyszülői” ház épült fel, 5 család jött létre. A sziget hagyományaihoz tartozik, hogy a kiterjedt család magához veszi az árván maradt kiskorúakat; ezért is kellett külön létrehozni a nevelőszülői jogi státuszt. Az a döntés, hogy ilyen tragédiákkal sokszorosan terhelt családokat hozott létre a program „mesterségesen”, nagyon visszaáramolhat az európai kultúrkörben, azonban a főként buddhista hagyományokkal rendelkező Sri Lankán a reinkarnációba vetett hit miatt a gyász, a szeretteink elvesztése teljesen más módon hat az emberekre, máshogyan dolgozzák fel ezt a traumát; ezért tudott működni ez a program. Mindvégig fontos volt, hogy az emberek magukénak érezzék a jövőbeli lakhelyüket, ezért sok apró gesztussal, kis dolgok eldöntésével közelebb hozták a majdani lakókat a megvalósításhoz. Az alapkőletétel és az átadás az asztrológus által kijelölt napon történt, a házak színét a lakók választották; a nagyszülői házak a

¹ Forrás: Megvalósíthatósági tanulmány a HELP Village projekthez. Összeállította: Vaskuti Pál, 2005. február 28.

hagyományokhoz híven nem rendelkeztek sem konyhával, sem fürdőszobával. A kis telepen belül épült „szolgáltató” ház nyitott volt a környék lakói számára is, rengeteg programot rendeztek itt, amivel a helyi közösségbe integrálódást segítettek. Ugyanilyen kulturális érzékenységről tanúskodó elem volt a két „nagyzüldői ház” létrehozása, hogy a kis telepnek is meglegyenek a korban rangos előljárói; az útról az ő házaik között elsétálva lehet megközelíteni a többi épületet, így gyakorlatilag ők vigyáznak az ifjakra.

Utókövetés

Önmagában az, hogy a nevelőszülők a gyerekek nagykorúvá válásáig fizetést kaptak a projektől egy sokkal hosszabb távú gondoskodást, támogatást jelentett, mintha csak a házakat kapták volna készen a családok. A beköltözés után a projektvezető Vaskuti Pál még éveket töltött a település közvetlen közelében töltött a Chance program üzemeltetésével, illetve az antropológusként közreműködő Leichtman Erna is éveken keresztül 6-7-8 hónapot Srí Lankán élt, és meglehetősen szoros kapcsolatot ápolt a HELP falu lakóival.² Utoljára tavaly látogatta meg a kis települést; az akkor kisgyermek árvák azóta felnőttek, maguk is családot alapítottak; tehát nem a program felügyelete vagy üzemeltetése véget, de volt egy folyamatos jelenlét az „alkotók” oldaláról.

Disszemináció, tudásmegosztás

A programról egy-két rövidebb, felszínes tudósítástól és interjútól eltekintve nem készült publikáció; az alkalmazott módszerek, a projekt lebonyolításának a módja nem vált kutathatóvá. A Srí Lanka-i tapasztalatok első sorban a Chance programban élnek tovább, illetve az antropológiai szakterületen Leichtman Erna foglalkozik egy helyi vallás felkutatásával, mellyel az ott töltött idő alatt ismerkedett meg.³

Értékelés

A HELP falu projekt azon kevés humanitárius kezdeményezések egyike, mely 15 év elteltével is sikeresnek mondható mind a befogadók oldaláról, mint a projektet kitalálók és végrehajtók szemszögéből. Nagyon jól sikerült eltalálni a két, kardinális és sikerhez szükséges sarokpontot: az ütemezést és a jó kérdés megtalálását, amire egy innovatív, helyspecifikus válasszal reagált a projekt. Szerencsés véletlen, és a projektben résztvevő antropológus szerint is nagyban hozzájárult a sikerhez az, hogy nem a kezdetben tervezett nagy létszámmal dolgoztak végül, hanem egy sokkal szűkebb közösséggel foglalkoztak, ami a környezethez való integrálódást, a stigmatizáció elkerülését is

² <https://anyamborogass.cafeblog.hu/2015/08/30/jatekorszag>
<https://www.chanceprogram.hu/>

³ <https://www.youtube.com/watch?v=PilHHuwl0zc>

elősegítette, ezen kívül a projektben dolgozók sokkal nagyobb figyelmet tudtak fordítani a helyi hagyományokhoz, szokásokhoz történő visszanyúlásra, ami a befogadói oldal érzelmi kötődésének kialakulását segítette elő. Ezért is kár, hogy a projekt nem kapott nagyobb sajtóvisszhangot, nem vált „tananyagká” a humanitárius építészeti / szociális kezdeményezések között. A sikeres végrehajtáshoz az is hozzájárult, hogy a nemzetközi és helyi bürokráciai és diplomáciai, sokszor inkább akadályokat, mint segítséget jelentő kapcsolatfelvételt, egyeztetéseket sikerült elkerülni. A Baptista Szeretetszolgálat, a legfőbb pénzforrás nem akarta szorosan felügyelni a projektet. Egy résztvevő oldaláról sem volt szándék, hogy kulturális befolyást gyakoroljanak a projekten keresztül. Az építészeti megoldásoknak a legfontosabb paramétere az volt, hogy elég jók voltak a házak ahhoz, hogy a családok elkezdhessék az életet bennük; volt elég tartalék ahhoz, hogy alakíthassák őket az igényeiknek megfelelően. A házak laza, halmazos telepítéssel épültek, egy közös „kert” köré, ami a kis közösség együttélését, egy családként működését segítette elő. Arra a kérdésre, hogy vajon az eredetileg tervezett 150-300 ember részvételével is sikerült-e volna ezt az eredményt elérni, Erna, az antropológus a következőt válaszolta: “Szerintem nem. Kellott az, hogy ennyire családias és közvetlen legyen ez az egész.”

A HELP Village bejárata és házai

A falufőnök háza, egy nagyszülői ház és a közösen kiválasztott csocsóasztal

A Hungama falu. Forrás: https://www.fejer.hu/index.php?pg=news_1_58

Előzmények

A Hungama projekt ugyanannak a 2004-es katasztrofális cunaminak a nyomán jött létre, mint a fentiekben tárgyalt Help Village projekt; ám a projekt felépítése teljesen különbözött az előbbieken tárgyaltaktól. Ez egy alapvetően sikertelen projekt volt; egyáltalán nem a tervek szerint valósult meg, elég nagy botrány övezte az egész történetet. Önmagában nem is lenne érdemes beszélni róla, viszont a HELP village tanulságait egészen más megvilágításba helyezi, és kihangsúlyozza azokat a tényezőket, amelyek a HELP projektet valóban kiemelik a humanitárius kezdeményezések sokaságából. A többi esettanulmányban a "sikertelenség"-et nem abszolút bukásként értelmezem, hiszen sok kezdeményezés teljesen banális tényedéseken bukik el. Ebben az esetben azonban azért választottam egy semmilyen szempontból nem sikeres projekt beemelését a tanulmányba, mert ugyanabban a helyzetben, ugyanarra a helyszínre készült, mint a pozitív példa; az épített elemek

közötti eltérés nem annyira számottevő, mint a háttér; és emiatt érdekes tanulságok fogalmazhatóak meg ezzel kapcsolatban.

A falu kialakításának az ötlete az akkori Srí Lanka-i Magyar Baráti Társaságtól, és leginkább annak a vezetőjétől, Dr. Padma Gannoruwa-tól származott, aki a magyarország orvosi praxisa mellett Magyarország tiszteletbeli Srí Lanka-i konzula is volt. A konzul úr sajnos 2017 óta nincs közöttünk, ezért nem volt alkalmam személyesen beszélni vele; az akkori Magyar Baráti Társaság szétszóródott, és a tagjait nem sikerült felkutatnom; a sikertelenség miatt senki nem nyilatkozott szívesen a projektről. Így a falu kudarcba fulladó történetét a most működő társaság közreműködésével, illetve más, Srí Lankához kötődő magyarok segítségével és újságcikkek alapján rekonstruáltam.

Az ötlet

A HunGama jelentése szilanézül (a Srí Lankán beszélt hivatalos nyelv) "Magyar Falu". A kezdeményezés célja az volt, hogy iskolákat és első sorban lakóházakat építsenek a pusztítást elszenvedett szigeten; más társadalmi program, vagy intézmény kialakítása nem volt a fontos célok, szempontok között. A lakók kiválogatását is csak a házak felépülése után kezdték volna meg.

A gyűjtőakcióban sok város, település részt vett; első sorban Székesfehérvár, Százhalombatta, Érd, Kőbánya, és még sok más település. A hírek szerint kb. 70 millió forintnyi adomány gyűlt össze első sorban magánszemélyek adakozásából, melyből házakat és iskolákat akartak építeni. *"A Hungama felépítéséhez az önkormányzati adományokon keresztül az érdeiek 2 millió, a százhalombattaiak 1, Székesfehérvár 6,5, a Dabason és környékén lakók 13,5, a Fejér megye 2, a kőbányaiak 16 millió forinttal járultak hozzá."*⁴

A helyi kapcsolatot a Srí Lanka-i származású tiszteletbeli nagykövet jelentette.

A programalkotás

A tiszteletbeli nagykövet úr nagyon sokat tett Magyarországon azért, hogy az adománygyűjtés megvalósulhasson, számtalan helyre eljuttatta a gyűjtés lehetőségét. A most működő Baráti Társaság elnöke is úgy emlékezik vissza az adománygyűjtés időszakára, hogy egy nagy összefogásnak voltak a szemtanúi, a magyarok közötti összefogás és adakozási kedv fantasztikus és megható volt.⁵ A pénzgyűjtésen és a házépítésen kívül azonban nem volt más célja, háttere a projektnek; nem történt kapcsolatfelvétel a leendő lakókkal, nem volt cél a házak személyre szabása.

⁴ forrás: https://www.fejer.hu/index.php?pg=news_1_58#

⁵ Lehet, hogy amiatt, hogy a karácsonyi időszakban sújtott le a szökőár, összesen 11 milliárd euró segély érkezett ennek a cunaminak a hatására. Forrás: <http://www.baptistasegely.hu/hirek/kulfold/a-cunami-arvai-nem-felejtenek-onkentesek-sri-lankan->

Időbeliség

A pénzgyűjtő akció napokkal a katasztrófa után elindult, és egy teljes éven keresztül tartott, 2005. decemberéig gyűlt össze a kb. 70 000 000 forintnyi adomány. A falu hivatalos átadása 2006. február 10-én történt - ebből valószínűsíthető, hogy a projekt pénzügyi tervezése és ütemezése körül lehettek problémák, hiszen majdnem a lezárásig gyűjtötték az adományokat, ami azt jelenti, hogy sokáig nem állt rendelkezésre a megfelelő pénzügyi forrás. A tervezett 100 lakóházból a most működő Baráti Társaság szerint kb. 8-10 db épült fel.

Az építészeti beavatkozás

A falu helye egy Dél-Srí-Lanka-i település mellett lett kijelölve, távol a parti zónától, hogy egy esetleges következő szökőár ne tehessen kárt benne. Ezáltal a fontos parti zónához képest kényelmetlen távolságba kerültek az emberek; de még főúttól, vasúttól is távol helyezkedett el a 100 darab házra tervezett telep. A parcellázás egy ortogonális, sakktábla-szerű rendszert, a hagyományos faluképtől teljesen eltérő struktúrát erőltetett a tervezett falura. A közművesítést nem a házak építésével együtt kezdték végezni, hanem teljesen eltérő ütemezéssel a helyi partnerekre bízta. A házak kis alapterületű, rendkívül silány anyagokból épült hajlékok lettek végül, melyek nem éltek hosszú életet, és már nem is állnak.

Utókövetés, utóélet

A falu ünnepélyes felavatása 2005 február 10-én megtörtént; ám a tervezett beavatkozásnak a töredéke valósult meg, rettenetesen rossz minőségben. Érdekes, hogy erről szinte semmilyen forrásból nem lehet hitelesen tájékozódni, pedig az önkormányzati részvétel miatt egy elszámolás, vagy rendes híradás valamilyen szinten elvárható lett volna. A kisebb megyei hírlapok, illetve Székesfehérvár portálja egy sikersztoriként számolnak be a projektről; még azt is kiemelték, hogy ez volt a leggyorsabban átadott segélytelepülés az egész szigeten. Még az Index cikke is egy pozitív történetként hozta le az átadó ünnepséget.⁶ Ebben az írásban már megjelenik utalás arra, hogy valószínűleg nem csak oda jutott az adományokból pénz, ahol valóban szükség lett volna rá - egy idő után a kezdeményező Magyar Srí Lanka-i baráti társaság pedig teljesen kivonta magát a projektből. Egyetlen újságcikkben találtam arra vonatkozó utalást, hogy ez nem egy sikeres történet valójában; és hogy a házak nem sokkal a felépülésük után eltűntek.⁷

⁶ <https://index.hu/kulfold/srilanka432/> Utolsó letöltés: 2020. 08.15.

⁷ <https://www.duol.hu/hirek/felnottek-a-cunami-arvai-lapcsoportunk-is-segitette-az-arvahaz-felepiteset-1518341/>

Disszemináció, tudásmegosztás

Ismereteim szerint az elhalt projektről nem készült tanulmány; nem létezett fórum arra, hogy a sikertelenség okainak elemzésével egy későbbiekben felhasználható tudás, tapasztalat kerüljön rögzítésre.

Elemzés

Könnyű lenne annyival leírni a projektet, hogy banális hibákon elcsúszott; a pénz nagy része valószínűleg nem oda jutott, ahova kellett volna, és senki nem vállalta ezért igazán a felelősséget. A pontos háttértörténetet a tanulmány lezárásáig nem tudtam megismerni; annyi viszont kiderült, hogy nem minden pontjában volt hibás ez a kezdeményezés. Az ötletgazda, a néhai Dr. Padma Gannoruwa pontos helyismerettel, helyi kapcsolatokkal rendelkezett; abban az időben Magyarország Srí Lanka-i tiszteletbeli nagyköveteként is működött, még a Help Village projekt megalkotóival is volt kapcsolata, tudott az ott folyó munkáról. Az adománygyűjtéssel annyi pénz összejött, amennyiből már sok mindent meg lehetett volna oldani Srí Lankán - gondoljunk csak arra, hogy a Help Village projekt 170 millió forintjába a megépített falu több mint tízéves támogatása is belefért. Tehát nem a pénz, a jószándék és a helyismeret hiányzott.

Az egyik nagy hibája az lehetett a folyamatnak, hogy a kezdeményező, a projekt "gazdája" nem látta át teljes egészében a szükséges folyamatokat; a projekt egy eleméhez sem tudott szakértőként hozzálátni, kizárólag a kapcsolatteremtő szerepét és esetleg a koordinátor szerepét vállalhatta, de semmiképpen sem a folyamatok szakmai ellenőrzését. Ennek például az egyik bizonyítéka, hogy a Srí Lanka-i kormány által felajánlott telekre kezdték el az építkezést, amit gyakorlatilag frissen tisztítottak meg az esőerdei növényzettől. Semmi "bejáratott" nem volt a környezetében, nem vezetett oda út, nem esett útba jól megszokott, használt helyekhez. A következő nagy probléma az lehetett, hogy az új kis falunak nem volt helyi "gazdája" - senki nem tudta, hogy ki fog majd oda költözni, ezért senki sem magának épített, senki sem gondozta sajátjaként a folyamatokat, részleteket, hogy azok valóban jól használható, szerethető helyet hozzanak létre. Ezen kívül nem volt olyan program az építések hátterében, ami igazolta/előválogatta volna, hogy mi alapján kaphat itt bárki helyet; a cél kizárólag az építés és az épületek átadása volt, viszont erre az elemre nem jutott megfelelő szakmai kontroll és gondozás a megvalósítás fázisában. Amikor pedig a problémák egyre súlyosbodnak, a kezdeményező Magyar Srí Lanka-i Baráti Társaság kivonult a projektből, így minden esély megszűnt arra, hogy jobbra forduljon a végkimenetel.

Az esettanulmány a Magyar Srí Lanka-i Baráti Társaság elnökének; más, Srí Lankán tevékenykedő magyaroknak a beszámolóí, illetve újságcikkek felhasználásával készült.⁸

⁸ https://www.fejer.hu/index.php?pg=news_1_58
<https://www.szekesfehervar.hu/dr-padma-gannoruwa-sri-lanka-i-konzul-a-fehervariak-segitsegere-is-szomit>

Társadalmi leszakadás mérséklésére irányuló projektek

I HAVE A BRICK IN KENYA - 2010-

Előzmények

Ez a projekt egyike annak a számtalan humanitárius kezdeményezésnek, amelyek személyes ambícióból, tettvágyból csíráznak ki; majd megtalálják a helyüket, a befogadó közeget, és valódi segítséget hoznak létre pusztán az emberi kapcsolatokon alapulva.

Az "I have a brick in Kenya" projekt akkor vette kezdetét, amikor Halmen Balázs, kolozsvári egyetemista 2009-ben elhatározta, hogy valamit csinálni akar. Valamit, ami számít. Elkezdett önkéntes programokat keresni, majd egy londoni szervezettől visszaírtak neki: náluk megtanulhatja, amit tudni kell ahhoz, hogy Afrikában önkéntesként működhessen. Balázs összekapolt, és elment Londonba. Itt kiderült, hogy ez nem igazán az, amire vágyott; úgyhogy pár hónap elteltével otthagyta őket. De a vágyát, hogy Afrikában segítsen, nem adta fel. Elkezdett tehát az interneten keresni más lehetőségek után; így talált rá a Viktória-tó egy szigetén, Ruzingán található kis iskolára, akik önkénteseket kerestek. Az iskolát Samuel Okomo vezette, aki segítséget keresett a saját erejéből épített kis iskola erősítésére, felvirágoztatására. Balázs elment a szigetre, négy hónapot ott tanított -

ez idő alatt a közösség részévé vált, kisebb beavatkozásokat végeztek, pl. foci pályát jelöltek ki. Elhatározták, hogy visszatérnek a szigetre; ezért felépítettek egy kicsi házat, ahol önkéntesek lakhatnak.

A programalkotás

Négy hónap rusingai tartózkodás elteltével Balázs hazatért Kolozsvárra, és az otthoni munkával megszületett az "I have a brick in Kenya" projekt. Nem egy tudatosan felépített programról volt szó, hanem mindig egy kicsi, következő cél megvalósításához keresett Balázs eszközöket és embereket. Meggyőződése volt, és a helyieknek is meggyőződése volt, hogy az oktatás az egyetlen kiút abból a mélyszegénységből, ami a szigeten uralkodott; tehát a kis baráti kör elhatározta, hogy iskolát kell építeni. Az első probléma a pénzszerzés volt, amit "I have a Brick in Kenya" feliratú képeslapok árusításával kezdtek el gyűjteni. Így jött össze kb. 2000 EUR adomány, amiből az iskolát ott helyben fel lehetett húzni; így elindulhatott a kiutazó és építésben résztvevő csapat toborzása, az iskola nagyjából megtervezése, majd az építés. Az iskola XXXX-es megvalósulása után még számtalan apró kezdeményezés, éppen aktuális igényekből kibontakozó kis fejlesztési ötlet és a huzamos jelenlét, a folyamatos tenni akarás alakított a programot.

Időbeliség

2011 augusztusában érkezett meg az iskolát építő csapat Rusinga szigetére. A ház végül teljesen 2012-re, egy év múlva lett készen, de a ház nagy része elkészül a csapat egy hónapos kemény munkájával. A résztvevők között volt: informatikus, építész, építőmérnök, asztalos, közgazdász, filmrendező, gyógypedagógus és a Bonus Pastor karitatív szervezet vezetője. A ház nagyon nagy vonalakban volt csak megtervezve, az alapokat egy helyi mester szolgáltatta, majd a csapattagok a helyszínen pontosították a részleteket. 2011 után 2017-ig volt még aktív jelenlét a szigeten; az "örökbefogadás" program, az "I have a goat in Kenya", és az európai önkéntesek odaszervezése kvázi folyamatos volt. Ebben a helyzetben ugye nem katasztrófára kellett gyorsan reagálni, ezért nem volt olyan sürgető tényező az idő múlása; a folyamatos közösségi építéssel minden helybéli magáénak érezte, ápolta és gondozta a projektet, ez tette lehetővé az iskola későbbi kibővítését is.

Az építészeti beavatkozás

Az építő csapatban részt vevő építész (akkor még építészhallgató) Szabó Péter Róbert szerint "voltak valami tervek" az építés előtt, de nem igazán volt kitalálva vagy éghajlatra tervezve, és az építés közben felmerülő problémák miatt a helyszínen, építés közben módosítani kellett a terveket. Tehát ha egy építési projektként tekintünk a történetre, kifejezetten sikertelennek mondható lenne - nem a

tervek valósultak meg, az éghajlati árnyékolási követelményeknek, szellőztetési lehetőségeknek nem felel meg jól a ház.

Olcsó, helyi anyagokat kellett használni; az alapozáshoz használt kő a szomszédos dombból származott, amit az építő csapat ásott ki; majd falazni nem engedték őket, mert azt munkát a helyieknek *kellett* végezniük. A végeredmény egy kissé szedett-vedett iskolaépület lett, aminek azóta a párja is elkészült.

Bekerülési költségek, költségtervezés

Az építésre a pénz az "I have a Brick in Kenya" képeslapok eladásából, illetve kevés más adományból gyűlt össze. A pénz egy az egyben az építésre lett költve; az ott-tartózkodók valóban önkéntesen, önköltséges alapon vettek részt a projektben. Az iskola felépülése után egy "örökbefogadási" program is indult, ami azt jelentette, hogy bárki "örökbe fogadhatott" egy gyereket az iskolából; tehát havi 30 EUR adománnyal támogathatta az étkezését, öltözködését, iskoláztatását. Mivel mindig rövid távú, jól belátható célokat tűztek maguk elé a projektben résztvevők, nem nagyon merültek fel pénzügyi tervezési problémák; illetve mindig csak olyan dolog megvalósításába vágtak bele, amire valóban megvolt a fedezet.

Utókövetés

Az egész program alapját nem az iskola építése adta, bár az új épület kétségtelenül sok lehetőséget adott a helynek, és szilárd alapot adott további kezdeményezéseknek. Az évek során egy szervesen fejlődő, kibontakozó, sokrétű projekt alakult ki, ami mindig arra az igényre reagál, amit az ott-tartózkodók észrevesznek, vagy a helyiek megfogalmaznak - és ezt nagyon egyszerű eszközökkel meg is valósítják, apró lépésekben. Ilyen volt például az "I have a goat in Kenya" mikro-projekt, ami szintén egy adománygyűjtő akció volt a helyi asszonyok megsegítésére; aztán önkéntes akciót hirdettek meg európaiaknak arra, hogy tanítsanak az iskolában. Az épített elem, az iskola a "közepe" a kezdeményezéseknek; de az összes köré szerveződő program tartja fejlődési pályán, amihez nagyban hozzájárul a kezdeményezőnek a rendszeres jelenléte.

Disszemináció, tudásmegosztás

Kifejezett kézikönyv, esettanulmány nem készült a projektből, ami írásos anyagként kutathatóvá tenné az ott történeteket. Azonban összességében az önkéntes programon keresztül egy intenzív tudáscserét indított el a program; a helyi gyerekek kapcsolatba léphetnek a külvilággal valamennyire, míg az ott dolgozó, tanító önkéntesek megtapasztalhatják ennek a helynek, kultúrának, társadalmi helyzetnek a valóságát. A projektgazda Halmen Balázs egy TED-X előadásban beszélt a projektről, ami

online elérhetővé, kereshetővé teszi a kezdeményezést, illetve a közösségi média jelenlét ad hírt a program alakulásáról nyilvánosan.⁹

Értékelés

Az I have a Brick in Kenya projekt egy sikeres projektnek értékelhető sok szempontból. A siker egyik oka az, hogy az iskola alapítása, az iskola létrehozásának az ötlete egy helyi vágy volt; nem egy külső beavatkozásként megjelenő "változtatni akarás". A Rusinga szigeten élők, és kifejezetten Samuel Okomo meggyőződése volt, hogy az oktatás az egyetlen lehetőségük a szegénységből való kitörésre; és a projekt kialakulása ehhez juttatta hozzá őket. Tehát a helyiek befogadókészsége, ami sok projektnek a kudarcát okozza, itt egy adottság volt. Nagyon fontos volt továbbá, hogy erre az őszinte vágyra fűztek fel olyan további szálakat, amik különlegessé és nagyon értékké tették a helyi közösség szemében, amit kaptak. A folyamatos jelenlét így nem egy erőltetett, nehézkes dolog volt egyik fél számára sem, hanem kölcsönös örömforrás is.

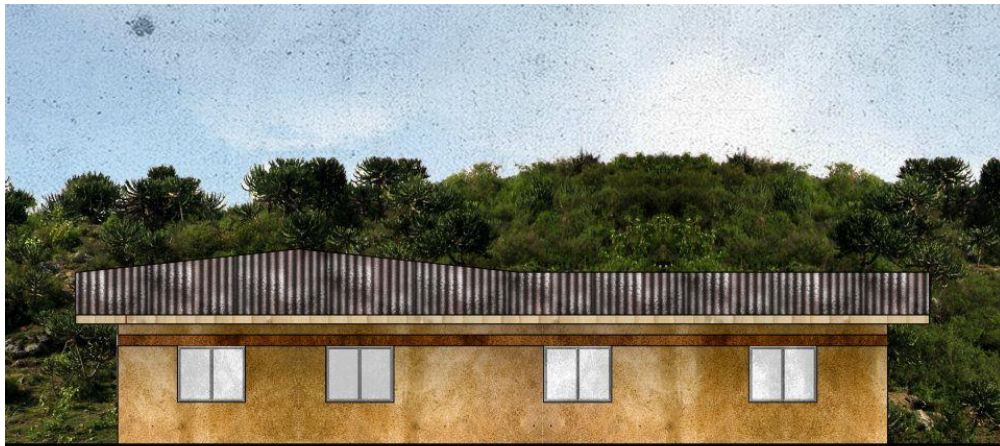
Tudásmegosztás szempontjából is sikeresnek tekinthető a projekt, hiszen az önkéntes programon keresztül sokak hozzáfértek az élményhez, ismeretszerzéshez, a projekt történetéhez; és talán egyszer egy olyan összefoglaló is készül majd a történetről, ami távolról is elérhetővé teszi ezeket a tapasztalatokat.

Pénzügyi szempontból, bár elég kicsit költségvetéssel valósult meg minden, azért tekinthető sikeresnek, mert az adományok nem személyi költségekre mentek; csak az vett részt a projektben, aki a saját ott-tartózkodását finanszírozni tudta.

Ezt a sok szintű sikerességet véleményem szerint az tette lehetővé, hogy egy nagyon kis létszámú, közvetlen együttműködés alakult ki, ami soha nem dédelgetett irreális terveket, vagy akart ütemtervet betartani, hanem szervesen alakult az igény és a rá készülő javaslat viszonya; mindig jelen volt egy önszabályozó egyensúly, koherencia a résztvevők vágyai, a valós igények, a pénzügyi és személyi lehetőségek között is.

A tanulmány Halmen Balázs és Szabó Péter Róbert beszámolója alapján készült.

⁹ lásd: <https://www.youtube.com/watch?v=-PpSxZK1R6M> és <https://www.facebook.com/brickinkenya> (utolsó megtekintés: 2020.08.30.)

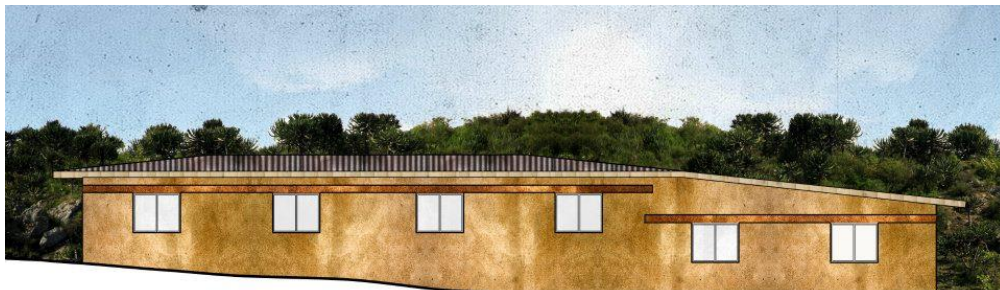
FACADE WEST

FACADE SOUTH

FACADE EAST

Az iskola tervezett homlokzatai

Építés közbeni képek

A kész iskola

Előzmények

Az AFD (Agence Française de Développement), direkt fordításban a *“Francia Fejlesztési Ügynökség”* a francia kormány által fenntartott intézmény, mely jelenleg a világ 115 országában tevékenykedik társadalmi, segélyező projekteken. Az intézmény elődjét 1941 Charles de Gaulle hozta létre Central Fund for Free France (CCFL) névvel Londonban; jelenlegi nevét és szervezeti struktúráját 1998-ban vette fel.¹⁰ A látványos, globális fejlesztési célokat persze lehet egyfajta modernkori, kulturális gyarmatosításnak is tekinteni; de alapvetően az AFD kezdeményezéseinek a célja a demokratikus rend megerősítése / kialakulásának segítése a volt francia gyarmatokon első sorban, illetve más országokban is.

Az AFD az átszervezése után nem sokkal, 2000-ben pályázatot hirdetett építész állás betöltésére két projekthez: egy kb. 10 afrikai országban, sok helyszínen végrehajtandó, iskola építéshez, és egy kb. 10

¹⁰ részletesen ld. az AFD honlapján: <https://www.afd.fr/en/our-history>

afrikai országban, sok helyszínen végrehajtandó kórház építéshez. Parajdi Mester László mindkét állást megpályázta, és meg is kapta - úgy döntött az Ügynökség, hogy mivel afrikai építészetben és külföldi munkavégzésben jártas építészről volt szó, mindkét munkát tudja majd párhuzamosan végezni. Ebben a tanulmányban az iskolaépítésről írok, amit Parajdi 2000-2005 között vezetett.

Az ötlet

Ebben a projektben nagyon határozott célok voltak megfogalmazva: a lehető legtöbb helyen megteremteni a tanulási lehetőséget. Szándékosan a nagyobb városoktól távol eső helyszíneket választottak; az AFD adta a pénzt az iskolaépítésre illetve vállalta fel azt a szerepet, hogy helyi NGO-kkal felvegye a kapcsolatot, akik aztán az oktatást megvalósítják, meghonosítják a helyszíneken. Ez sok más ország hasonló kezdeményezésétől eltért; sokan olyan helyekre telepítettek egy-két iskolát, ahol jól látszott, publikálható volt, de a költségessége miatt nem lett volna alkalmas arra, hogy igazán sok helyen megvalósuljon.

A programalkotás

Parajdi 5 asszisztent kapott az iskola programhoz; tehát egy projektvezető / tervező építész irányításával és egy meglehetősen szűk, adminisztrációt, kapcsolattartást végző csapattal valósult meg a projekt. Alapvető irányelv volt, hogy a lehető legolcsóbban a lehető legtöbb iskolát kell felépíteni. Ezért Parajdi a WHO által már korábban alkalmazott, afrikai éghajlatra és anyagokra tervezett iskola tervét dolgozta át, hogy még költséghatékonyabb legyen, és még jobban reagáljon a szélsőséges klimatikus és környezeti tényezőkre. Ezután az egyes célországokkal kellett megállapodást kötni a projekt indításáról; ehhez a francia diplomáciai kapcsolatok nyújtottak nagy segítséget. Ezután helyi NGO-kat kellett vagy felkutatni és megbízni őket arra, hogy a kijelölt területeken élő embereket elkezdjék felkészíteni arra, hogy hamarosan lesz egy iskolájuk, ahova a gyerekeket el kell majd járatni. Az NGO-k működését is az AFD fedezte. Parajdi elmondása szerint kifejezetten nagy probléma volt, hogy a lányokat elengedjék, mert ezeken a területeken a lányok dolga hagyományosan az, hogy otthon segítsenek a háztartásban.

Ezután az előkészített iskola típustervet elküldték az adott országba, ahol pályázatot hirdettek meg a helyi építész irodák között a tervek konkrét helyszínre adaptálására és a tervezői művezetésre. Az építészekből 10 év szakmai tapasztalatot, a technikusokból 5 év tapasztalatot vártak el; de így is nehéz volt olyan partnereket találni, akik végre tudták hajtani a feladatot, hiszen Mali-ban pl, összesen 40 építész praktizált, és a többi nemzetközi szervezet is őket kötötte le a projektjeihez.

Az országok, ahol megvalósult a projekt: Niger, Mali, Burkina Faso, Senegal, Togo, Madagaszkár, Benin.

Országonként kb. 30 iskola építésére kötöttek megállapodást; mindenhol először kb. 10-et építettek fel; majd ha beindult a dolog, és működött az összeállított csapat, akkor kezdték el a többit.

Időbeliség

Az első, már az adott országban végzett tárgyalás és az iskola átadása között minimum 3 év telt el. Tekintve azt, hogy mennyire egyszerű építményekről van szó, ez egy nagyon hosszú egyeztetési és bürokratikus időt jelent. Kifejezetten a helyi építészek kiválasztása volt időigényes feladat; annyira alacsony számú szakember létezett egy-egy országban, hogy ha éppen egy nagyobb projekt kivitelezése zajlott, az akár az ország összes megfelelő szakképzettséggel rendelkező építészt is lekötötte. Ezért volt egy nagy bizonytalansági tényező a projekt ütemezésében, ami sokszor hónapokra megakasztotta a folyamatokat. További bizonytalanság volt a kivitelező cégek kiválasztása, amit tovább nehezített az, hogy sokszor a városoktól több száz kilométerre fekvő, nehezen megközelíthető helyekre kellett megoldani az anyagszállítást, lakhatást, gépek odajuttatását, stb. Továbbá a trópusi területeken az esős évszak néha fél évre leállította a munkálatokat; az infrastruktúrától távoli helyeken lehetetlen volt megoldani a munkát. Olyan sokban függött a körülményektől az ütemezés, hogy nem nagyon lehetett előre megjósolni az ütemezést. 2005-re a legtöbb iskolának az építése már elindult, de még nem fejeződött be.

Az építészeti beavatkozás

Parajdi iskolaterve a lehető legköltséghatékonyabb volt. Nem szép házról van szó, de az összes kardinális funkcionális igényt kielégíti a tájólástól kezdve egészed addig, hogy nem szabad kilincses zárat használni, mert a homokviharok miatt törvényszerű a tönkremenetelük.

Az alapvető elvek, amelyek elkerülhetetlenül alkalmazandóak: kelet-nyugati tájolás, északra és délre néző ablakok árnyékolással; két sor alapozás alkalmazása, a legegyszerűbb átszellőző tető alkalmazása.

Bekerülési költségek, költségtervezés

Az iskola típusterve alapvetően arra készült, hogy a lehető legolcsóbban lehessen a lehető legtöbbet megvalósítani. A projekt összesen 200-300 iskola felépítését tűzte ki célul; tehát a legapróbb eltérések is komoly költségeket, mennyiségbeli különbségeket jelentettek az egész kezdeményezésre vetítve. Parajdi iskolaterve szó szerint a legutolsó felesleges szöveget is mellőzte a házból; így sikerült elérni, hogy akkori árfolyamon egy m² iskola felépítése kb. 86 000 FCFA (Afrikai valutaközösségi frank) volt, ami mai értékén kb. 35-40 000 Ft-nak felel meg. Parajdi sokszor elmondta, hogy a legnagyobb költség sokszor az ő fizetésük volt; a sok bürokratikus kör, és a hatalmas távolságok miatt ez egy komoly tényező volt a projektben. A teljes öt év teljes költségvetéséről, és annak a megoszlásáról az építés - fenntartás között nem sikerült információt szereznem.

Utókövetés

A legnagyobb probléma az volt, hogy a nagy távolságok, a kis létszámú csapat (Parajdi volt egyedül képzett építész), és a költségkeretek miatt a legtöbb esetben nem tudták rendesen ellenőrizni az építéseket; rá kellett bízniuk a helyi építészre / építési vállalkozóra a kivitelezést, ami rendszerint sok banális hibát, hanyagságot, rossz megvalósítást eredményezett; kissé szélmalomharc-jellegű jeleneteket tudok elképzelni az elbeszélés alapján. Parajdi 2005-ben hagyta el a projektet, amit aztán a vele szorosan együttműködő kollégák még évekig folytattak, de nem áll rendelkezésre adat arról, hogy pontosan hány iskola épült fel, és hogy hányat sikerült valóban tartósan üzemeltetni. A 2000-2005 közötti tapasztalatok alapján valószínűsíthető, hogy a megépített házaknak egy jelentős hányada kárba veszett a rossz kivitelezés és a lakossági ellenállás miatt.

Disszemináció, tudásmegosztás

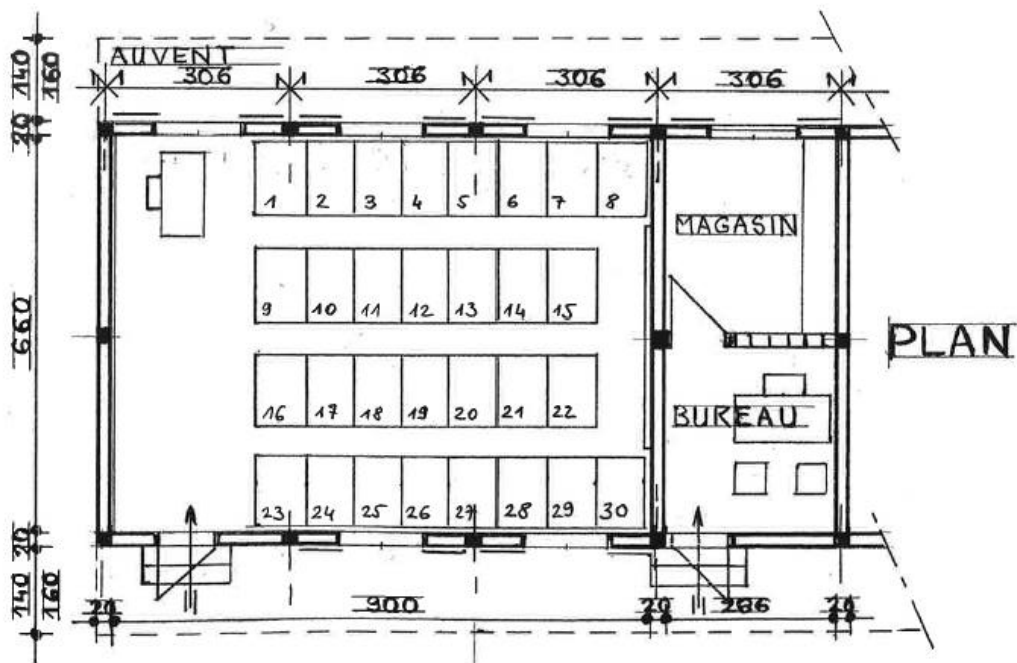
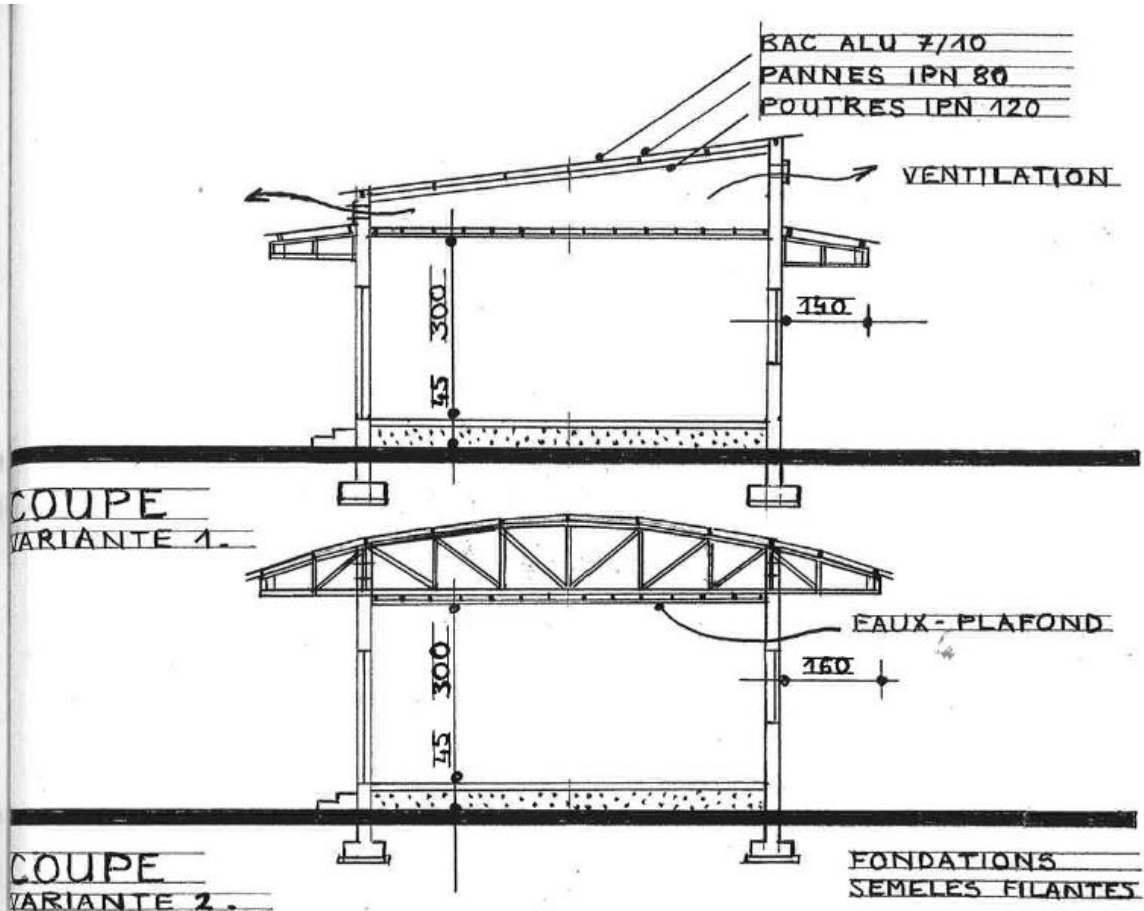
Ennél a projektnél egy két síkon vizsgálható: egyrészt a helyi közösségekben "ott hagyott" tudás szempontjából, másrészt a hazavitt és megosztott tapasztalat szempontjából. Azok az építésszek, mesterek, akik kapcsolatba kerültek Parajdi tervével, és részt vettek a betanításon, fontos tudással

gazdagodhattak, amennyiben az üzenet átment. A hagyományos építési módok ugyanis tökéletesen alkalmazkodtak a szélsőséges klímához és megfelelő nap-és hővédelmet biztosítottak; a modern anyagok megjelenésével viszont nem alakult ki az a tudás, építészeti kultúra, ami az új anyagokat a klímának megfelelően használná. Így Parajdi egyszerű alapelvei (tájéolás, ablakok elhelyezése, árnyékolási mód, átszellőztetés) sokat segíthettek adott esetben. A legszélesebb körben tartott tudásmegosztás ilyen szempontból a mali nemzeti televízió által készített oktatófilm volt, melyben Parajdi elmagyarázta az iskolaépületének a koncepcióját, fontos elemeit és az építési folyamatot. Miután a projekt lezárult, Parajdi tartott előadásokat francia építészképzéseken a projektjéről, így sok helyre eljutott ez a tudás és tapasztalat, viszont írásos, kutatható, publikált anyag / tananyag nem nagyon készült róla; illetve az előadások első sorban az épületről szóltak, nem az AFD projektjéről.

Értékelés

Mindent számításba véve ez a projekt a közvetett és a közvetlen sikerességnek is valahol a középmezőnyében mozog. Hatalmas vállalás volt, nagyon kevés emberre rábízva; ezért valószínűleg a ráfordított pénz egy része az odafigyelés hiánya, az utókövetés és gondozás lehetetlensége miatt kárba vészett. Ez tipikusan a nagy szervezetek által finanszírozott projektek alapbetegsége; ám az is igaz, hogy egy ekkora vállalatot kizárólag nagyon nagy nemzetközi vagy nemzeti szervezet tud kezdeményezni, és a kontinensre jellemző kiszámíthatatlanságból és bizonytalanságból származó veszteségek előre bele voltak kalkulálva a költségvetésbe. A házterv a maga puritánságával, egyszerűségével zseniális; valóban ez a legkisebb költségekkel járó, de még használható megoldás ezen az éghajlaton, és a projektben résztvevő országok tulajdonává vált; tehát bármikor szabadon felhasználható, reprodukálható lett, ez mindenképpen egy valódi modellértékű eleme a kezdeményezésnek. A teljes projektet a hatalmas mértékű járulékos költségek, és a megvalósításhoz szükséges diplomáciai kapcsolatok miatt nem lehet modellnek tekinteni. 2005 után az ilyen jellegű programok Afrika-szerte nemzetközi gondozásba kerültek; ami feltételezi azt is, hogy a bürokratikus útvesztők még több erőforrást nyelnek el azóta is.

A tanulmányt a Parajdi Mester Lászlóval készített interjúk / általa tartott előadások alapján írtam.

PLAN TYPE CLASSE. ECH: 1/100. 09.09.02

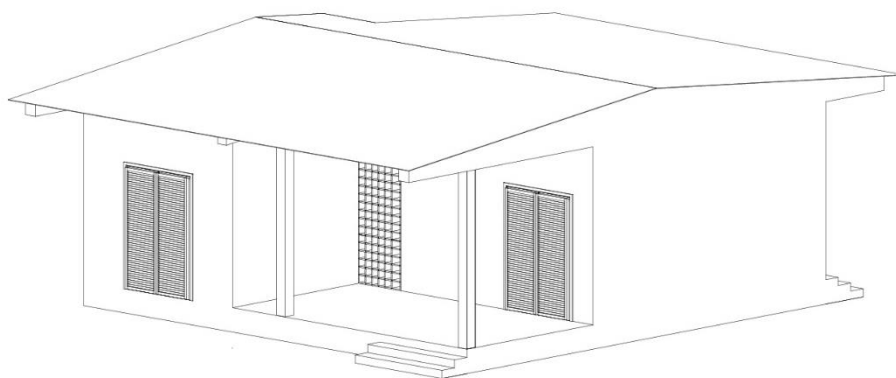
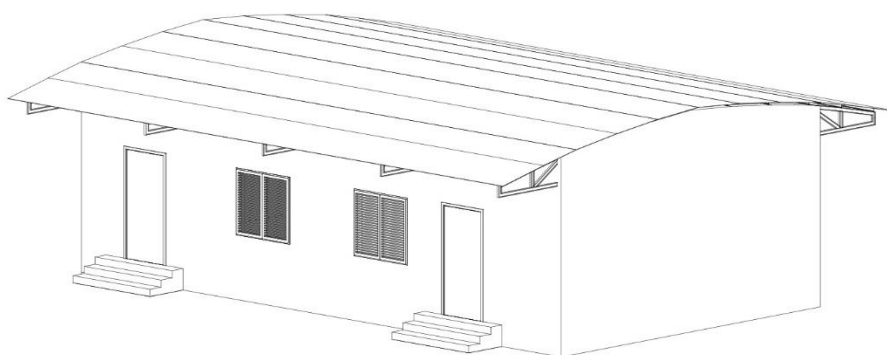
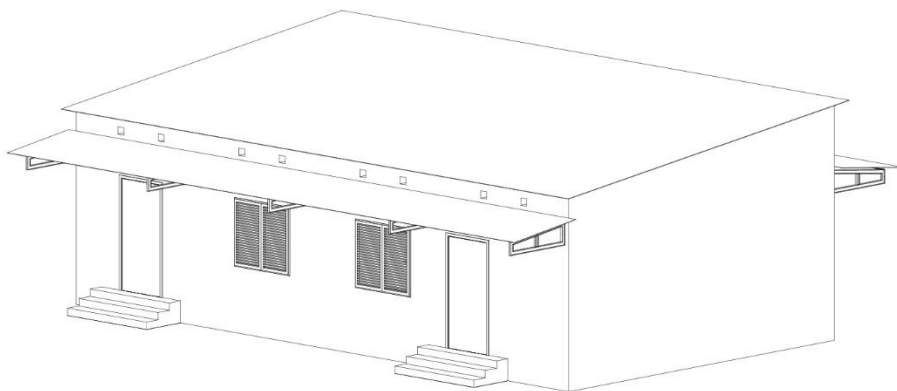
Ecole de MAYADINE (Préfecture de Mali)

Ecole de MAYADINE (Préfecture de Mali)
Tamisage du sable et réserve d'eau

Egy mali-i iskola

Parajdi iskolaépület-változatai

(Farkas Edit rajzai az eredeti tervek és a tervező leírásai alapján)

Informális településrészek fejlesztésére irányuló projektek

LIGHTING CAIRO PROJEKT

Előzmények

A Lighting Cairo projekt egy egyetemi kezdeményezésből nőtt ki magát, melyet Jana Revedin építész vezetett. Az oktatói gyakorlatában és a praxisában is sokat foglalkozik olyan tervezési módszerek kialakításával, amelyek a lehető legérzékenyebben, a lehető legfigyelmesebben reagálnak az épített és a kulturális környezetre; melyek apró beavatkozásokként valódi fejlődést tudnak akatalizálni. Ezt a tervezési módszert "Radicant" módszernek nevezi; a fenntarthatóságnak egy, a hétköznapi szóhasználatától teljesen eltérő dimenzióját kutatja és propagálja vele egyetemi kutatói és építészeti gyakorlati munkák által is. A helyszínt és a témát, Kairó egyik legleszakadtabb informális negyedét, az ún. "Garbage City"-t, azon belül is a Manshiet Nasser negyedét a "French Institute of Egypt" (Egyiptomi Francia Intézet) ajánlotta a professzor figyelmébe 2010-ben, amiből aztán a French University in Cairo és a svéd UFE egyetem építészkarja közötti nemzetközi együttműködés bontakozott ki. A projektet az akkor még aktív LOCUS alapítvány is támogatta, illetve Bijoy Jain indiai építész is fontos szerepet vállalt mind az előzetes kutatásokban, mind a megvalósításban.

Az ötlet, a programalkotás

Revedin elmondása szerint az összes anyagi erőforrás 80%-a a projekt előkészítésére, a hely tanulmányozására, a kísérletezésre ment el; ez illeszkedett az általa támogatott tervezési metódusba. Olyan megoldást akartak találni, ami egy apró cseppként további fejlődéseket indukál a lehető legtöbb síkon. Ezért az egyetemisták valódi, mélyfúrászerű kutatómunkát végeztek a “Garbage City” lakóinak, a Zaballeen-eknek az életéről, életviteléről, lehetőségeiről. A második évben a terület “fenntartható feltérképezését” végezték el, melyet 50 svéd egyetemi diák vezetett az UMEA-ról; mindvégig helyi fiatalok kísérték őket. A lényeg az volt, hogy a fizikai környezetről és az emberi környezetről egyszerre vettek fel adatokat. A cél az volt, hogy az általuk mindennap használt eszközöket, munkamódszereket megismerve egy olyan design ötlettel álljanak elő, ami utána önjáró módon, fenntartás nélkül tud üzemelni; az informális gazdasági működést és városi burjánzást nem ellenségként, hanem lehetőségként kezelve. A tervezés során együttműködtek a kairói Francia Intézettel, a helyi hatóságokkal, építészekkel, számos szakértővel is. A “termék” végül egy olyan design elem lett, ami az informális városi tereket és lakóit sok szinten emeli fel: megszünteti a sötétséget, munkalehetőséget és bevételszerzési lehetőséget biztosít, miközben semmiféle, a helyhez karakteridegen tevékenységet vagy eszközt nem erőltet rá a közösségre. Revedin hozzáállása az volt mindvégig, hogy ezen a helyen születnek a legjobb megoldások, “the south is the laboratory is a real innovation laboratory”.

Az “építészeti” beavatkozás

A beavatkozás nem építészeti jellegű volt, bár építészet közreműködésével és tervei alapján alakult ki. Egy olyan lámpatestet állított elő a csapat, Bijoy Jain indiai építész vezetésével, amelynek a “burája” újrahasznosított fémlapokból készül; ám a hasonló elemek sorolásával egy esztétikus tárgy jött létre, ami már nem emlékeztetett az újrahasznosításra vagy a szemétre. Egy német cég felajánlásából napelemekkel tudták működtetni a lámpákat, így a “főtér” világítása teljes egészében függetlenül tudott működni az ingadozó hálózattól; ezért nem egyszer előfordult, hogy amikor az egész negyed sötétségbe borult, itt továbbra is világosság segítette az embereket. A lámpák előállítására helybéli asszonyokat tanítottak meg, az első prototípusok is az ő közreműködésükkel születtek meg. Cél volt, hogy ezek kis műhelyekként tovább működjenek, és bevételszerzési lehetőséget jelentsenek a résztvevőknek. Így tehát nem csak a kutatási fázisban, hanem az előállításnál és az installálásnál is szoros együttműködés valósult meg a helyi emberekkel, aminek a következtében a projekt “vezetett” szakasza a világítás felhelyezésekor egy valódi örömnéppé vált.

Időbeliség

A kezdő ötlet az együttműködésre 2010-ben született meg; a lámpákat három évvel később, 2012-ben helyezték fel az utcákra, tehát csaknem három éven keresztül tartott a kutatás-alkotás; nem folyamatosan, hanem több intenzív szakaszban valósították meg a projektet.

Utókövetés

A lehelyezett lámpatestek utókövetéséről nem tudtam információt szerezni; a lámpák elhelyezésével a projekt fizikai részét lezárták az alkotók. A workshopok kialakításával

Disszemináció, tudásmegosztás

Az ott összegyűjtött tudás és tapasztalat számos publikációban, egyetemi szemináriumon, egyetemi közösségben megfordult; kifejezetten cél volt mindvégig, hogy kutatási módszert fejlesszenek, tudást osszanak meg, tapasztalatot és know-how-t terjesszenek mind az akadémiai körökben a téma fontosságát és a módszertant illetően, mind pedig a helyiek körében a környezetük fejlesztésére irányulóan. Az itt alkalmazott megközelítés a 2010-es évek elején még nem volt általánosan elfogadott, miszerint az informális jelenség, ami az építési módot, a társadalmi szerveződést és a gazdasági rendszert / lehetőségeket is meghatározza egy ilyen közösségben nem eltüntetendő, kártékony tényező, hanem rengeteg megoldási lehetőséget magában hordozó, dinamikusan fejlődő rendszer. Ezért minden ilyen és ehhez hasonló projekt hozzájárult ennek az elismeréséhez, a szemlélet terjesztéséhez.

Az a tudás, amit a kairói lámpákat készítő műhelyben hagytak az építésze és építészhallgatók, illetve az a perspektíva, amit a huzamos jelenlétükkel nyújthattak az ott élő fiataloknak nem mérhető számszerűsítve, illetve csak egy kifejezetten ezt célzó kutatással lehetne ezt monitorozni, de ez nem valósult meg.

Értékelés

A projektnek a közvetlen haszna is jelentős volt; bár az időbeliséget nem tudtam rekonstruálni. A beavatkozás egy nagyon érzékeny, összetett és sok területen hasznot hozó, hasznot generáló művelet volt: mind a közbiztonságot, a városi tér használhatóságát javította, ezzel hozzájárulva az élhetőbb lakókörnyezet megteremtéséhez. A kialakított „workshop”-ok bevételszerzési lehetőséget hoztak létre – ezek mind közvetlen sikerek, még akkor is, ha esetleg csak rövid ideig tartottak. A közvetett sikeresség szempontjából kiemelkedő a projekt a tudásmegosztás, kompetenciafejlesztés dimenzióit tekintve- nemzetközi együttműködést alakított ki, 50 európai egyetemistával ismertette

meg a Közel-Kelet egyik legproblémásabb területét és vezette rá őket a nyitott, értő gondolkodásra a számukra teljesen idegen környezettel kapcsolatban.

A projekt modellként újra alkalmazhatóságát nem tartom egy reális lehetőségnek; mivel túlságosan egyedi, túlságosan sok anyagi áldozatot kívánt a résztvevőktől, nem reális feltételezés, hogy egy kevésbé jómódú közegben ez megvalósítható lett volna. Tehát ilyen szempontból anyagilag aránytalan a projekt, főleg, ha azt a legvalószínűbb lehetőséget feltételezzük, hogy a fizikai beavatkozás nem sokáig volt a helyén.

Ennek ellenére a tudásszerzéssel / megosztással, módszertani fejlesztéssel kapcsolatos aspektusai vonatkozásában kifejezetten sikeresnek értékelhető a program.

A tanulmányt a Jana Revedinnel folytatott levelezés és a projekttel kapcsolatban megjelent interjúk, publikációk alapján írtam.

A felhelyezés, a világító lámpák és az összeszerelő workshop

KIBERA PUBLIC SPACE PROJECT – Kounkuey Design initiative - 2006-

A Kibera Public Space Initiative egy harvardi egyetemistákból álló kis csapat kezdeményezéséből nőtt ki magát; 2006 óta jelen vannak Afrika egyik legstigmatizáltabb, legrosszabbnak ítélt slumjában, Kiberában (Nairobi, Kenya). Számos akupunkturális beavatkozásukból már egy komplex fejlesztési hálózat jött létre, irodával rendelkeznek Los Angelesben, Stockholmban, North Shore-ban (USA) és Nairobiban is. A projektjeik a tiszta ivóvizet biztosító ballonok kihelyezésétől lányiskola építéséig számos léptékű, sokféle területet célzó fejlesztéseket tartalmaznak, melyek egy koherens egészé állnak össze. Attól függetlenül, hogy egy jómódú ország kvázi hallgatói kezdeményezéséről van szó, egy fenntartható, terjeszkedő és működő hálózatot voltak képesek létrehozni; nem álltak meg egyetlen egy projekt végrehajtásánál. Tudomásom szerint ez a legjelentősebb és leghatékonyabb szervezet, akik ezen a területen tevékenykednek; ezért sikeres kapcsolatfelvételt követően a tanulmányomat ennek a szervezetnek a működésével, filozófiájával ki fogom egészíteni.

11

¹¹ https://www.kounkuey.org/projects/kibera_public_space_project_network

BIBLIOGRÁFIA

/A TÉMÁBAN RELEVÁNS SZAKIRODALMI JEGYZÉK/

Aquilino, Marie J. (szerk.): *Beyond Shelter*. London: Thames & Hudson Ltd, 2011.

Johnson, L. A., Olshansky, Robert B. (szerk.) : *After great disasters*. Lincoln Institute of Land Policy, 2017.

Architecture for Humanity (Cameron Sinclair, Kate Stohr, szerk.): *Design like you give a damn, Architectural Responses to Humanitarian Crises*. London: Thames & Hudson Ltd, 2006.

Architecture for Humanity (Cameron Sinclair, Kate Stohr, szerk.): *Design like you give a damn, Building Change from the Ground Up*. New York: Abrams Ltd, 2012.

Francis Kéré: *Radically Simple*. Berlin: Hatje Cantz, 2016.

Alejandro Aravena, Andrés Iacobelli: *Elemental. Az incremental housing and participatory design manual*. Berlin: Hatje Cantz, 2012.

Fitz, Angelika – Krasny, Elke – Architekturzentrum Wien (szerk.): *Critical Care. Architecture and Urbanism for a Broken Planet*. Architekturzentrum Wien/MIT Press, Vienna-Cambridge-London, 2019.

Bernard Rudolfsky: *Architecture without Architects: A short introduction to Non-Pedigreed Architecture*. Albuquerque: University of New Mexico Press, 1980.

Herz, Manuel (szerk.) : *From camp to city. Refugee camps of Western Sahara*. Lars Müller Publishers, 2012.

Bryan Bell (szerk): *Good deeds, good design: Community service through architecture*. New York: Princeton Architectural Press, 2004.

Mary C. Comerio: *Disaster Hits Home: New Policy for Urban Housing Recovery*. Berkeley: University of California Press, 1998.

Scott Anderson: *The Man Who Tried to Save the World*. New York: Random House, 2000.

Jared Diamond: *Collapse: How Societies Choose to Fail or Succeed*. New York: Viking Penguin, 2005.

Asgary A, Badri A, Rafieian M, Hajinejad A.: *Lost and used post-disaster development opportunities in Bam earthquake and the role of stakeholders*. Proceedings of the 3rd International i-rec Conference

and Student Competition on post-disaster reconstruction “Meeting stakeholder interests”, Florence, Italy, May 17–19 2006

M. Ballesteros, I.Hwang, T.Sakamoto, M.Kubo, A. Tetas, A. Ferré, R. Prat: Verb Crisis. Barcelona-New York: Actar, 2008.

Hatice Karahan: The Quest for a New International Aid Architecture – The Turkish Experience. Isztambul: Palgrave Macmillan, 2020.

<https://www.businessinsider.com/brad-pitt-katrina-make-it-right-2019-5>

<https://www.architecturaldigest.com/story/brad-pitt-make-it-right-foundation-new-orleans-katrina-lawsuit>

<https://epiteszforum.hu/figyelmes-epiteszet>

<https://www.kounkuey.org/contact>